

De agenda van de Rijksbouwmeester

Een aanscherping

Elma van Boxel / ZUS [Zones Urbaines Sensibles]
Het Nieuwe Instituut, 30 mei 2016

Het is hoopvol om een Rijksbouwmeester te hebben die ver voorbij het gebouw gaat. Dit blijkt uit de helder en breed geformuleerde agenda die zojuist is gepresenteerd. De timing is goed, want in het land van de ruimtelijke ordening, stedenbouw en architectuur is een trendbreuk, in het tijdsgewricht waarin vermarkting, citybranding en architectuur-populisme de boventoon voert, hard nodig.

Daarom kies ik ervoor de Agenda op de tien punten verder aan te scherpen en te duiden:

1. Sociale en economische segregatie vormt de grootste bedreiging van onze maatschappij en onze steden. Een met de **erosie van de middenklasse** en het **verlies van banen** voor lager opgeleiden is er een zeker noodzaak om te naar maatschappelijke meerwaarde. Zoals in de tijd van de CIAM werd gezocht naar nieuwe vormen van de-industrialisatie, zullen we nu juist weer vormen **inclusieve re-industrialisatie** moeten onderzoeken, om daarmee de volgende generatie te kunnen voorzien van bestaansrecht in alle lagen van de maatschappij.
2. De grotere ruimtelijke, economische en ecologische context kan niet breed genoeg worden gedefinieerd. **Klimaatverandering, globalisering en digitalisering** reiken verder dan het gebouw en strekken zich uit tot gebieden, landschappen en infrastructuur. Hoe kunnen we de toekomstige bodemdaling, zeespiegelstijging en extreme weersomstandigheden omzetten in kansen voor onze Deltametropool? Hoe kunnen we het land van komen en gaan blijven dat we al eeuwen zijn geweest? **Kan het College van Rijksbouwmeesters daarin niet beter eensgezind optreden als collectief dan een agenda per bouwmeester?**
3. Door de decentralisatie van overheden gaan veel gemeentes over op het kortstondig en naarstig invullen van acute problemen. Laten we stoppen met de extrapolatie van het verleden en ons **niet verliezen in innovatief smart-city-denken**. Laten we op zoek gaan naar de **basale sociale en economische krachten** achter stedelijke ontwikkeling.
4. De ambities zijn moet helder zijn, maar moet ook een vorm van leiderschap uitstralen. In een wereld die volledig vermarkt en fluïde is kan juist een betrouwbare overheid ook voor **rust en continuïteit** zorgen. Samenwerken binnen de overheid en met vele externe partijen vergt juist een sterke trekker. Vanuit de ambities moeten de partners gericht worden gekozen, zodat er een **beweging van Grote Denkers en Doeners** als voorbeeld stellend kan ontstaan.
5. Het adresseren van de 'Erosie van het publieke domein' betekent het innemen van een duidelijke positie. Een gedecentraliseerde, kortstondig denkende, versplinterende, neo-liberale stadsontwikkeling vraagt ook om het tegenovergestelde. Oeroude normen en waarden als **'het recht op inclusieve publieke ruimte'** moeten worden vervat in wetgeving en maatregelen. Denk hierbij aan de *Incentive Zoning Law* van New York, waarin het creëren van meer privaat bouwvolume gelijk staat aan het toevoegen van nieuw publiek domein. Dergelijke maatregelen zouden **op nationaal niveau kunnen worden afgedwongen**.

6. Het zo publiek mogelijk maken van het eigen vastgoed, inclusief buitenruimte, is een prima streven. Echter, het staat op gespannen voet met het grootschalig in de verkoop zetten van datzelfde vastgoed. Om ook het publieke op lange termijn te waarborgen, dient ernstig te moeten worden overwogen of het **behouden van de posities** niet ook een vorm van het 'publiek maken' kan zijn. Juist het afstand nemen van grondposities resulteert in veel gemeenten juist tot het verlies aan sturing op het publiek domein. Zo is als een geluk bij een ongeluk een deel van het Stationskwartier Rotterdam weer in handen van de gemeente, waarmee het **sturen op diverse waarden** weer voor de hand ligt.
7. Leegstand is een kans om te experimenteren, maar komt nu ook in een veelheid van kortstondige transacties in handen internationale speculanten. Voor veel van deze beleggers was en is leegstand interessant voor de balans. Met te veel van deze durf-beleggers is de Randstad niet meer ruimtelijk-economisch te sturen. Door de kunstmatig hoog gehouden huurprijzen blijft de bubbel groeien en komt het vastgoed steeds verder af te staan van de stedelijke en economische realiteit. Laten we vooral ook bewust doch **kritisch gaan experimenteren met dergelijke beleggingsobjecten**, zodat we niet Londense praktijken krijgen, die zich ook al in Amsterdam aftekenen, maar ook hier op zoek gaan naar de maatschappelijke meerwaarde.
8. Het resultaat van bovenstaande maatregelen moet worden aangevuld met een ambitieus **Nationaal Sloopplan**. We weten dat zeker 30% van het vastgoed niet meer geschikt is voor transformatie en bovendien de overige ontwikkelingen degradeert. Een zelfbewuste en eerlijke omgang met rijksvastgoed, door middel van juridische sturing, financierings experiment en gerichte sloop kan dan **echt richtinggevend en innoverend** worden.
9. Bij het benoemen van de concrete projecten is het interessant om de koppeling te maken met uw stelling dat we de kennis van het verleden niet moeten weggooien en niet alles opnieuw willen bedenken. Het actief **betrekken van rijksdepartementen in Monumenten, Landschap en Infrastructuur** moet hierbij een uitgangspunt zijn. De grote rijksinvesteringen spelen zich nog teveel af binnen verkokerde domeinen, terwijl de echte ambassadeursprojecten op de snijvlakken tussen verleden en toekomst, tussen water en gebouw en tussen agricultuur en industrie liggen. Nederland heeft een rijk verleden in integrale planvorming die retrospectief als ambassadeursprojecten kunnen worden gezien. Wat is het **Canon van de Ruimtelijke Ordening** en hoe bouwen we daarop voort?
10. In de tijd van vergaande platformisering, city-branding en architectuur als advertentie is het **initiëren van een breed kritisch debat over ruimtelijke ordening en architectuur een must** om onze internationale positie als ontworpen land niet te verliezen. Met de beschreven ambities en de zojuist aangereikte aanvullingen kijken we uit naar een nieuwe periode waarin ruimtelijke ordening, stedebouw en architectuur er weer toe gaat doen, met daarin plek voor zowel de monumentale gebouwde geschiedenis als de nieuw toe te voegen stellingen van dit tijdsgewricht.
11. **Op naar een slopend en bouwend Nederland.**

Dank u.